

уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах;

- добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

Окрім того, до статті 55 Кримінального кодексу України внесли зміни та передбачили, що позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне або додаткове покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, передбачених статтями 111¹, 111² Кримінального кодексу, призначається на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 03 березня 2022 року № 2108-IX [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>
2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=колабор#w1_1

Ключові слова: колабораційна діяльність, суверенітет, незалежність, кримінальна відповідальність.

Key words: collaborative activities, sovereignty, independence, criminal liability.

ТИМОФЄЄВА ЛІЛІЯ ЮРІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, адвокат*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ В КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна в Україні стала руйнівною подією для України та всього світу. Внаслідок війни виникли виклики в правовому та не правовому полі, які раніше не поставали або не поставали так гостро. Зокрема питання

дієвості європейських цінностей, які відображуються не тільки в документах, а в конкретних кроках на зустріч Україні європейських країн, зокрема у значенні запроваджених санкцій. Окремі аспекти, пов'язані з проблематикою європейської інтеграції досліджували: Л. А. Гарбовський, Г. В. Єпур, О. О. Житний, В. В. Корнієнко, К. О. Трихліб, В. О. Туляков, М. І. Хавронюк та ін.

Війна зміцнила спрямування України до Європейського Союзу (далі – ЄС). 28 лютого 2022 р. Президент підписав заявку на членство України в ЄС. Голова Євроради констатував, що Україна демонструє відданість європейським принципам і свободам щодня: «Ви б'єтеся не просто за майбутнє українських дітей, а за фундаментальні основоположні цінності Європи» [1]. Україна має спільні цінності з країнами ЄС, серед яких: повага до верховенства права, прав людини і основоположних свобод, недискримінації, і повазі до різноманітності.

Вищезазначені цінності також відображуються і в інших міжнародних документах, Конвенції захисту прав людини та основоположних свобод, практиці ЄСПЛ, Директивах ЄС, документах Ради Європи та ЄС. Вони спільні для багатьох країн світу, адже є загальнолюдськими та впливають на всю діяльність ЄС. Якщо є серйозні сумніви щодо дотримання верховенства права у державах-членах ЄС, передумова, на якій базується співпраця у кримінальних справах – взаємна довіра держав-членів до правової та судової систем їхніх партнерів дотримуватися цінностей ЄС – більше не діє [4].

У Угоді про асоціацію та нормативно-правових актах ЄС закладено декілька важливих напрямів, які Україна прагне реалізовувати та наблизитись таким чином до законодавства ЄС. Серед них наступні: протидія незаконній міграції та торгівлі людьми, організований злочинності, тероризму, охорона навколишнього середовища, зміцнення міжлюдських контактів. Такі сфери мають глобальний аспект, мають вирішуватися як у межах ЄС, так і у відносинах з третіми країнами.

Механізми захисту прав людини в ЄС. Конвенція не тільки декларує необхідність охорони прав людини, але й запроваджує механізм забезпечення такої охорони. Європейський механізм захисту прав людини відрізняється конкретністю. Одним із принципів, на якому базується конвенційний захист прав людини є принцип «не ілюзорності прав». Він означає, що держава не може приховати порушення прав людини за офіційними формулюваннями. Для реалізації прав та свобод створюються органи, які забезпечують таку реалізацію. Зокрема для попередження катувань створено «Європейський комітет запобігання катуванням». Крім того діяльністю, спрямованою на протидію злочинності займаються Європол, Інтерпол та ін.

Діяльність ЄС пов'язана також із сприянням у виявленні осіб, причетних до тероризму. Необхідні узгодження законодавства щодо ефективного обміну інформацією з іншими країнами, зокрема про підозрюваних та осіб, які вчинили злочини. У 2018 р. Рада ЄС прийняла Положення про заснування Європейської Інформаційно-дозвільної системи (ETIAS), яка буде інформаційною системою ЄС, що дозволить перевірити

безвізові країни, громадян, які подорожують до Шенгенської зони для ідентифікації потенційних ризиків для безпеки, нелегальної імміграції та охорони здоров'я [3]. Слід розглянути можливість узгодження національного законодавства з такими нововведеннями.

Необхідною є розробка інструментів, які допоможуть у виявленні та видаленні з Інтернету контент, що спонукає до терористичних актів. Для того також необхідно налагодити взаємодію з інтернет-провайдером. В березні 2018 р. опубліковано Рекомендацію «щодо заходів щодо ефективної роботи та боротьби з незаконним контентом в Інтернеті», в тому числі терористичної пропаганди в Інтернеті [3]. Це також накладає зобов'язання на постачальників Інтернет послуг звітувати перед правоохоронними органами влади, коли вони виявляють контент, який створює загрозу життю або безпеці. Постачальники інтернет послуг зобов'язані зберігати контент, який вони видаляють. Це функціонує як захист від помилкового видалення та забезпечує потенційні докази, які не втрачаються з метою попередження, виявлення, розслідування та переслідування терористичних злочинців.

Європейський Суд (ЄС) обмежив застосування принципу взаємного визнання у сфері кримінального судочинства, додавши застереження щодо питань верховенства права. Якщо виявлено серйозні недоліки щодо принципу верховенства права або основних прав у законодавстві держави-члена, інші держави-члени можуть більше не визнавати судові рішення цієї держави. ЄС ухвалив рішення у справах про виконання європейського ордеру на арешт. Те саме стосується Директиви 2014/41/ЄС про Європейський ордер на арешт, згідно якої у визнанні або виконанні наказу про розслідування в державі, що виконує розслідування, «може» бути відмовлено, якщо є ризики, що принцип верховенства права або основні права будуть порушені [4]. Тобто реалізація принципу верховенства права безпосередньо впливає на правозастосування кримінального права.

Директива (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 р. містить важливі положення щодо запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму. Терористичні злочини, злочини, пов'язані з терористичними групами, та злочини, пов'язані з терористичною діяльністю, визначені в Директиві (ЄС) 2017/541 Європейського Парламенту і Ради від 15 березня 2017 р. про боротьбу з тероризмом. Ця директива запроваджує мінімальні вимоги до визначення правопорушень і пов'язані санкції у цій сфері.

Міграція. У зв'язку з війною в Україні почалась масова міграція. Велика кількість українців мігрувала в Польщу, Чехію, Молдову, Литву, Німеччину.

Імплементаційне рішення Ради (ЄС) 2022/382 від 4 березня 2022 р., встановило наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та запровадило тимчасовий захист, який включає право на житло, освіту, роботу, соціальне забезпечення, медичну допомогу. Правовий режим тимчасового захисту є заходом попередження злочинності в цій сфері. Правила перетину

кордону забезпечують безпеку та є профілактичними засобами протидії злочинності, зокрема контрабанди товарів, сигарет, дорогоцінних металів.

ЄС запровадив щодо РФ безпрецедентні **санкції** за її війну проти України. Загалом вже запроваджено 5 пакетів обмежень. Узгоджений пакет, затверджений 8 квітня 2022 р. включає низку заходів, спрямованих на посилення тиску на високопосадовців РФ, керівництво держави та економіку, а також на обмеження ресурсів РФ для агресії. Планується, що вугільне ембарго діятиме з серпня 2022 р. Крім того, пакетом забороняється доступ суден РФ до портів ЄС, а російські та білоруські вантажні автомобільні перевізники також не зможуть транспортувати товари до ЄС. ЄС також наклав повну заборону на транзакції на 4 *ключові російські банки*. Після відключення від SWIFT ці банки підлягають заморожуванню активів, та є повністю ізольованими від ринків ЄС. Крім того, Рада ЄС наклала санкції на компанії, чиї продукти чи технології відіграли роль у вторгненні в Україну, ключових олігархів та бізнесменів, пропагандистів, а також членів сімей тих, хто вже потрапив під санкції. 4 травня 2022 р. представлено шостий пакет санкцій щодо РФ. Він включає поступове ембарго на російську нафту, відключення 3-х банків від SWIFT і санкції за облогу Маріуполя. Першим елементом стануть персональні санкції проти російських офіцерів, які «вчинили воєнні злочини в Бучі та які відповідальні за нелюдську облогу Маріуполя» [2].

Видається, що такі санкції є дієвими та можуть спричинити для держави агресора значні наслідки для економіки, похитнути довіру людей, похитнути владу як таку. Війна не дешевий захід та потребує грошей. Разом з тим, фінансові санкції діють не так швидко. Отже агресор також відразу не відчуває їх масштаб. Звичайні люди відчули майже зразу через підвищення цін на продукти, дефіцит певних товарів (зокрема круп, цукру, солі). Ізоляція як санкція проти агресора також є дієвою. З РФ відмовляються працювати крупні компанії, інтернет-сайти та соціальні мережі. Суттєве невдоволення росіян пов'язано також з обмеженнями користуватись Instagram, оскільки багато з них мають бізнес на цьому майданчику. Це наслідки часових змін. Санкції мають бути болючими для людини (кара), а також чинити превентивний вплив.

Європейське законодавство базується на цінностях. Враховуючи необхідність охорони цих цінностей, втілення їх в практику правозастосування, створюються відповідні органи, приймаються нормативно-правові акти та встановлюються санкції за їх порушення. Європейське право достатньо прогресивне та передбачає поєднання кримінально-правових, процесуальних, кримінально-виконавчих, профілактичних, відновних заходів. Така інтеграція заходів буде ефективно вирішувати завдання, які постають перед українською кримінальною юстицією. Отже такий підхід потребує втілення в національній практиці. Однак необхідно підходити до цього питання виважено та обережно, враховуючи національні особливості.

Список використаних джерел:

1. Єврокомісія до кінця червня оголосить висновки щодо статусу кандидата для України. *Укрінформ*. 20.04.2022 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3462955-evrokomisia-do-kinca-cervna-ogolosit-visnovki-sodo-statusu-kandidata-dla-ukraini-misel.html>
2. Шейко Ю. У ЄС представили шостий пакет санкцій проти Росії. *DW*. 04.05.2022 р. URL: <https://www.dw.com/uk/u-yes-predstavlyly-shostyi-paket-sanktsii-proty-rosii/a-61680661>
3. Newsletter. July – December 2020. Issue no. 24. URL: https://eclan.eu/files/attachments/.2932/ECLAN_Newsletter_Issue_24.pdf
4. Werner Schroeder. Limits to European Harmonisation of Criminal Law. *Eucrim. THE EUROPEAN CRIMINAL LAW ASSOCIATIONS' FORUM. Focus: Forms of Crime Control*. Issue 2/2020 pp. 144–148. <https://doi.org/10.30709/eucrim-2020-008> // BibTeX <https://eucrim.eu/articles/limits-european-harmonisation-criminal-law/>

Ключові слова: євроінтеграційні процеси, європейські цінності, гармонізація, апроксимація, протидія злочинності, практика Європейського суду з прав людини.

Key words: European integration processes, European values, harmonization, approximation, fight against crime, case law of the European Court of Human Rights.

МУСИЧЕНКО ОЛЬГА МИХАЙЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри кримінального права та інших
кримінально-правових дисциплін
Миколаївського інституту права, доктор філософії*

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЗРОЗУМІЛОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ

До поняття зрозумілості в сучасній доктрині звертаються з різних позицій, акцентуючи увагу на наступному.

По-перше, зрозумілість розглядають в контексті складових принципу верховенства права. В сучасних реаліях зрозумілість закону, особливо кримінального, сприймається науковцями як одна з гарантій принципів правової визначеності (закон має бути чітким, громадяни повинні розуміти його, щоб дотримуватися [1, с. 71]), рівності (може бути забезпечена лише за умови однакового розуміння і тлумачення [2, с. 302]), законності (зрозумілі формулювання заважають політичним махінаціям і використанню закону проти людей [3]), справедливості (оскільки справедливість закону пов'язується не лише з визначеними в ньому кримінально-правовими заходами [4], але й з його текстовою орієнтацією на усіх без виключень), які виходять з фундаментальної засади верховенства права. Такий підхід зумовлений і розумінням складових принципу верховенства права, сформований на практиці.